

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΜΣ: «Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές»

ΜΑΘΗΜΑ: ΘΕΣΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΕ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Π. Ιωακείμης
Εργασία α' εξαμήνου

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Άννα Καραμάνου
07.01.2005

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ
ΦΥΛΩΝ

Άννα Καραμάνου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικοδόμηση μιας Ευρωπαϊκής πολιτικής ένωσης και υπέρβασης της διαίρεσης της Ευρώπης, ξεκίνησε κατά τα τελευταία χρόνια, μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, με κορυφαία στιγμή την ένταξη στην ΕΕ των δέκα νέων κρατών μελών, την 1 Μαΐου 2004. Για πολλούς αναλυτές, το τέλος της ιδεολογικής πάλης μεταξύ Ανατολής και Δύσης σήμαινε την υπόσχεση μιας νέας παγκόσμιας τάξης, που θα έθετε τα ανθρώπινα δικαιώματα στο επίκεντρο της διεθνούς πολιτικής. Ωστόσο, η πραγματικότητα τους διαψεύδει καθημερινά. Η αδυναμία του ΟΗΕ να εκπληρώσει τις υποσχέσεις για προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η ίδια σήμερα, όπως και στη διάρκεια του ψυχρού πολέμου (Tony Evans, 2001, University of Southampton, «The Politics of Human Rights-A Global Perspective» , Pluto Press,σελ.27)

Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατέχουν κεντρική θέση στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Αυτό καταδεικνύεται από το γεγονός ότι συμπεριλαμβάνονται στις αξίες, βάσει των οποίων οργανώνεται και λειτουργεί η Ένωση, ενώ στους βασικούς στόχους συγκαταλέγονται η καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων και η προαγωγή της ισότητας ανδρών και γυναικών. Το σημαντικότερο όλων είναι ότι το Σύνταγμα «αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που θεσπίζονται στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, που αποτελεί το Β' Μέρος του Συντάγματος» Επιπλέον, «Η Ένωση επιδιώκει την προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών».

Η σύντομη ανάλυση που ακολουθεί θα επιχειρήσει να φωτίσει το θέμα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της προαγωγής της ισότητας των φύλων που προσφέρει το

Σύνταγμα. Θα αξιολογήσει, δηλαδή, κατά πόσον οι κοινές αξίες πάνω στις οποίες βασίζεται το Ευρωπαϊκό οικοδόμημα μεταφράζονται σε θέσεις και συγκεκριμένη πολιτική της ΕΕ και θα εντοπίσει παραλήψεις ή και αδυναμίες του Συντάγματος.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα, η Ένωση βασίζεται σε αξίες, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ισότητα, το κράτος δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Αυτές οι αξίες αποτελούν τη βάση και την προϋπόθεση ύπαρξης της ΕΕ, είναι κοινές για τα κράτη μέλη, σε μια κοινωνία πολυφωνίας, ανοχής, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και απαγόρευσης των διακρίσεων. Το γεγονός ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ισότητα συμπεριλαμβάνονται στις αξίες της Ένωσης είναι πολύ σημαντικό, διότι αφενός δημιουργείται μια ισχυρή νομική βάση για την ουσιαστική προστασία τους, αφετέρου τίθενται οι βάσεις για μια κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα. Ωστόσο, το αίτημα να συμπεριληφθεί και η ισότητα των δύο φύλων στις αξίες της Ένωσης δεν ικανοποιήθηκε, παρά τα πενήντα χρόνια ευρωπαϊκής πολιτικής και ρητορικής υπέρ της ισότητας των φύλων.

Οι θεωρητικοί της ενοποίησης υποστηρίζουν ότι ο διάλογος για τις αξίες είναι πολύ σημαντικός στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και δεν αφορά μόνο τη διανοήση, αλλά ανθρώπους διαφορετικής προέλευσης που πρέπει να βρουν κοινούς τόπους. Παρά το γεγονός ότι έχουν υπάρξει ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των διανοουμένων και των πολιτικών ελίτ για την ανάγκη δημιουργίας μιας Ευρωπαϊκής υπερεθνικής κοινότητας, από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, το ευρύ κοινό έχει μείνει έξω από αυτό το διάλογο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει αποδοχή και ταύτιση με ένα σκληρό πυρήνα κοινών ευρωπαϊκών αξιών.

Ο Etzioni υποστηρίζει ότι η ημι-υπερεθνικότητα της ΕΕ, ιδιαίτερα όταν η υψηλή οικονομική ενοποίηση συνδυάζεται με χαμηλή πολιτική ενοποίηση, δεν μπορεί να είναι βιώσιμη, γιατί οι αγορές δεν είναι αυτοτελή συστήματα με τις δικές τους διακριτές δυναμικές, αλλά είναι στενά συνδεδεμένες με την πολιτική και την κοινωνία της οποίας αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα. Οι αγορές δεν μπορούν να λειτουργήσουν χωρίς πολιτικούς θεσμούς και χωρίς κοινωνικές αξίες. Στις ελεύθερες κοινωνίες οι σημαντικές αποφάσεις για την οικονομική πολιτική λαμβάνουν σοβαρά υπόψη το σύστημα αξιών και τις συναινέσεις που δημιουργούνται, διαφορετικά αυξάνεται το αίσθημα αποξένωσης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την βιωσιμότητα της Ένωσης (Amitai Etzioni, 2001, "Political Unification-revisited" σελ. xxxiii)

«Τοποθετώντας τα ανθρώπινα δικαιώματα στην υψηλότερη θέση στη πυραμίδα των αξιών η Ευρώπη δείχνει ποιά είναι η διαφορά ανάμεσα στον Ευρωπαϊκό πολιτισμό και στους άλλους πολιτισμούς. Είναι αυτό το παράδειγμα που μπορεί να προσφέρει η Ευρώπη στο κόσμο» (Mikulas Dzurinda, February 2002, University of Berlin, The Debate on the European Constitution).

«Με τις αξίες που προβάλλει αλλά και το πρότυπο συνεργασίας/ολοκλήρωσης που ενσαρκώνει, η Ευρωπαϊκή Ένωση εμφανίζεται στο διεθνές σύστημα ως το κατ'εξοχήν παράδειγμα για μίμηση και αντιγραφή. Εμφανίζεται ως μια πετυχημένη περίπτωση ειρηνικής επίλυσης μακροχρόνιων ιστορικών συγκρούσεων. Η Ένωση είναι επομένως «η δύναμη που κερδίζει τις καρδιές διεθνώς» παρά τα οποιαδήποτε εσωτερικά της προβλήματα και διχογνωμίες. Άλλες δυνάμεις μπορεί να στηρίζονται κυρίως στη στρατιωτική ισχύ. Η Ένωση στηρίζεται κυρίως στις αξίες και στο παράδειγμα. Η ιστορία διδάσκει ότι οι αξίες και το παράδειγμα τελικά επικρατούν και όχι η στρατιωτική δύναμη που αγνοεί τις ανθρωπιστικές αξίες...» (Π. Ιωακείμης, 28.02.2003, άρθρο, ΤΑ ΝΕΑ, σελ. Ν06).

Η ευρωπαϊκή ταυτότητα και ο «δήμος»

Όπως συχνά δείχνει το ευρωβαρόμετρο ένα πολύ μικρό ποσοστό ευρωπαίων ταυτίζονται με την Ευρώπη. Οι περισσότεροι προβάλλουν μόνο την εθνική τους ταυτότητα και η σχέση τους με την Ευρώπη συνδέεται μόνο μέσω των ωφελημάτων που αποκομίζει η χώρα τους από την

ένταξη στην ΕΕ. Το επιχείρημα ότι η ΕΕ δεν διαθέτει «δήμο», αλλά πολλούς «δήμους» σημαίνει για πολλούς ότι ο «λαός» συνδέεται μόνο με εθνικούς δεσμούς - θέση που εμπεριέχει έντονα ρατσιστικά στοιχεία. Επιπλέον αυτή η θέση θα μπορούσε να υπονομεύσει τις συνεχώς αυξανόμενες πολυπολιτισμικές δημοκρατίες. Κατά τον Richard Bellamy σημαντικότερο ρόλο στην απουσία «δήμου» παίζουν η έλλειψη κοινής γλώσσας, η πολιτική των ΜΜΕ και ο διαφορετικός τρόπος που αντιλαμβάνονται τις αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα οι διαφορετικές περιοχές της ΕΕ. (R. Bellamy, Paper for the CIDEL Workshop, "Constitution-making and Democratic Legitimacy in the EU", London, 12-13 Nov. 2004)

Η ιδέα της δημιουργίας μιας κοινής ταυτότητας βασισμένης στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις δημοκρατικές αρχές φαίνεται πως κερδίζει έδαφος. Η υπερεθνικότητα της ΕΕ απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση της ταυτότητας, χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι οι διαδικασίες ενοποίησης διαφέρουν ουσιαστικά από εκείνες που δημιούργησαν τις εθνικές ταυτότητες. Αυτός είναι εν μέρει ο λόγος που δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα, προκειμένου να δημιουργηθεί μια διεθνική ταυτότητα με βάση συγκεκριμένες αξίες. «Ευρωπαϊκή ταυτότητα μπορεί να σημαίνει τίποτε περισσότερο από την ενότητα μέσα στην εθνική διαφορετικότητα» υποστηρίζει ο Habermas (Maria Koblanck, June 2003, KU Leuven).

Η ουσία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνδέεται με τη δημιουργία μιας Ευρώπης με την οποία οι άνθρωποι να μπορούν να ταυτισθούν. Αυτή η ανάγκη διατυπώθηκε πολύ παραστατικά από τον Ζακ Ντελόρ, όταν είχε πει το περίφημο «δεν μπορεί κανείς να ερωτευθεί τη κοινή αγορά», ενώ ο Κρις Πάττεν έχει υποστηρίξει ότι «οι ενέργειές μας στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελούν επιτομή του μετασχηματισμού της ΕΕ από οικονομική σε πολιτική Ένωση» (C.Patten, 2000, Complementarity in the Human Rights Arena, "Human Rights Journal", vol.21, p.311).

ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΕ

Οι αρχικές συνθήκες της ΕΕ δεν είχαν καμία αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα. Για πρώτη φορά έγινε ρητή αναφορά στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Η απουσία αυτή δημιουργούσε πολλά προβλήματα και θεωρήθηκε μέρος του δημοκρατικού ελλείμματος της Κοινότητας. Τελικά, επειδή πολλές κοινοτικές πράξεις αφορούσαν στα ανθρώπινα δικαιώματα, τέθηκε το ζήτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε Κοινοτικό επίπεδο, αλλά και για έναν επιπλέον λόγο: Ακόμη και στη περίπτωση που τα δικαιώματα προστατεύονταν από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν μπορούσε να δεχθεί προσφυγές εναντίον των ευρωπαϊκών θεσμών, αφού η Κοινότητα δεν έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, προκειμένου να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα και ελλείψει κάθε σχετικής πρόβλεψης από τις Συνθήκες, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο προσέφερε τις εναλλακτικές λύσεις. (Dolores Morondo, 2003, "Europe and Human Rights" University of Urbino, σελ.92)

Μέχρι σήμερα, δηλαδή, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ένωση γίνεται με βάση κυρίως τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, που ανήγαγε την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε μέρος των γενικών αρχών δράσης της Ένωσης και του Κοινοτικού Δικαίου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο προκειμένου να υερασπισθεί αυτά τα δικαιώματα έκρινε ότι μπορεί να βασισθεί στις συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και στις διεθνείς συμβάσεις τις οποίες τα κράτη μέλη έχουν υπογράψει. Ωστόσο αυτή η ερμηνεία συχνά δημιουργούσε προβλήματα,

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου αντανακλούν τόσο τους περιορισμούς της ευρωπαϊκής υπερεθνικότητας, όσο και την έλλειψη ουσιαστικού διαλόγου επί των αξιών. Το Δικαστήριο συχνά επιδίδεται σε δικαστικό ακτιβισμό και ασκεί ακόμη και κοινωνική πολιτική, σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει κοινοτική νομοθεσία. (Amitai Etzioni, 2001, Political Unification-revisited, σελ. xxxiv).

Για όλους αυτούς τους λόγους στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, τον Ιούνιο του 1999 τέθηκε επιτακτικά η ανάγκη για ένα κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η Σύνοδος ανέθεσε αυτό το έργο στη Συντακτική Συνέλευση, ένα αντιπροσωπευτικό όργανο 62 μελών. Η καθαυτό σύνθεση της Συνέλευσης υπήρξε από κάθε άποψη αξιόλογη καινοτομία. Πρέπει να τονιστεί ότι για πρώτη φορά επικράτησαν κατά την επεξεργασία ενός καταστατικού

κειμένου της Ένωσης συνθήκες πλήρους δημοσιότητας και διαφάνειας (Γιώργος Παπαδημητρίου, 2002, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδ. Παπαζήση, σελ.63)

Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η ενσωμάτωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο κυρίως κείμενο του Συντάγματος ικανοποίησε το αίτημα για ενίσχυση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ένωση, μέσω της συνταγματικής κατοχύρωσής τους. Είναι πολύ σημαντικό ότι ο Χάρτης αποκτά νομική ισχύ, ξεφεύγοντας από το επίπεδο της απλής πολιτικής διακήρυξης. Ο Χάρτης αποτελεί έναν ενιαίο και συνεκτικό κατάλογο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που συνοψίζονται στους εξής τομείς:

1. Αξιοπρέπεια
2. Ελευθερίες
3. Ισότητα
4. Αλληλεγγύη
5. Δικαιώματα πολιτών
6. Δικαιοσύνη

Το περιεχόμενο του Χάρτη είναι ευρύτερο από το περιεχόμενο της ΕΣΔΑ η οποία περιορίζεται στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, ενώ ο Χάρτης συμπεριλαμβάνει και άλλους τομείς, όπως είναι τα κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων και η προστασία των προσωπικών δεδομένων.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

Χωρίς αμφιβολία ο Χάρτης είναι ένα πολύ σημαντικό έγγραφο, όχι όμως χωρίς αδυναμίες. Οι αντιδράσεις των πολιτών και των οργανώσεων υπήρξαν ποικίλες: Οι φεντεραλιστές αρχικά φοβήθηκαν ότι πρόθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ήταν να εγκρίνει τον Χάρτη για να αποφύγει το Σύνταγμα. Οι ευρωσκεπτικιστές είπαν ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν χρειάζονται θεσμοθέτηση. Άλλοι σκέφτηκαν, ότι έπρεπε να δοθεί έμφαση στο ότι η ιθαγένεια συνεπάγεται και υποχρεώσεις, πέραν των δικαιωμάτων, ενώ πολλοί νομικοί διατύπωσαν την άποψη ότι θα υπάρξει σύγχυση αρμοδιοτήτων ανάμεσα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο και στο Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων.

Οι υποστηρικτές του Χάρτη τονίζουν ότι η άγνοια των πολιτών για τα δικαιώματά τους που απορρέουν από τις Συνθήκες, ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την αντίθεσή τους στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και γι' αυτό βλέπουν τον Χάρτη σαν θεμέλιο της ευρωπαϊκής ιθαγένειας και της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Οι επικριτές διατείνονται ότι ο Χάρτης υποστηρίζει αμφιλεγόμενες αξίες, όπως είναι η κατάργηση της θανατικής ποινής, η προτεραιότητα που δίνει στη βιομηχανική στρατηγική έναντι της ανθρώπινης ζωής στην έρευνα για τα έμβρυα, καθώς και η νομική αναγνώριση διαφορετικών μορφών γάμου και οικογένειας.

Οι ΜΚΟ τονίζουν ότι η σύγκριση με τα ισχύοντα δικαιώματα δείχνει τα μεγάλα κενά του Χάρτη και παρά τις πιέσεις που άσκησαν δεν κατάφεραν να διευρύνουν τα δικαιώματα. Η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, για παράδειγμα, καθώς και το Ευρωπαϊκό Λόμπι των Γυναικών έδωσαν πολύ σκληρή μάχη προκειμένου να συμπεριληφθεί η ισότητα των φύλων και σε άλλους τομείς πέραν του χώρου εργασίας(άρθρο 23). Μια από τις αδυναμίες του Χάρτη είναι ότι κάνει διάκριση ανάμεσα στα «δικαιώματα » και τις «αρχές». Αυτή η ατυχής εξέλιξη θα έχει σαν αποτέλεσμα την κατηγοριοποίηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σε περισσότερο και λιγότερο σημαντικά, με σοβαρές συνέπειες στην ερμηνεία και την εφαρμογή των διατάξεων (Human Rights and Democracy NGO Network, Nov. 2004).

Είναι πολύ θετικό, ωστόσο, ότι ο Χάρτης αντιμετωπίζει σύγχρονα προβλήματα που απορρέουν από τη χρήση των νέων τεχνολογιών και τη γενετική μηχανική αναγνωρίζοντας δικαιώματα που αφορούν στη προστασία των προσωπικών δεδομένων ή δικαιώματα που συνδέονται με την βιοηθική (απαγόρευση ευγονικών πρακτικών και αναπαραγωγικής κλωνοποίησης καθώς και της μετατροπής του ανθρώπινου σώματος σε πηγή κέρδους). Απαντά επίσης στις νόμιμες απαιτήσεις για διαφάνεια και αντικειμενικότητα στη λειτουργία της διοίκησης της ΕΕ, αναγνωρίζοντας στους πολίτες το δικαίωμα πρόσβασης στους Κοινοτικούς θεσμούς και στα έγγραφα.

Ένα άλλο πολύ θετικό στοιχείο του Συντάγματος είναι η δυνατότητα που δίνει σε απλούς πολίτες προσφυγής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για πράξεις της ΕΕ.

Τα πολιτικά δικαιώματα

Ο τρόπος που αντιμετωπίζει ο Χάρτης τα πολιτικά δικαιώματα είναι αρκετά προβληματικός. Τα άρθρα που περιλαμβάνουν την ελευθερία της άποψης, έκφρασης, θρησκείας και συνάθροισης είναι συγκεκριμένα και σαφή. Ωστόσο, το δικαίωμα της ψήφου μυστηριωδώς δεν αναφέρεται. Βεβαίως θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι εφόσον ως μέλη της ΕΕ γίνονται αποδεκτά μόνο δημοκρατικά καθεστώτα το δικαίωμα της ψήφου είναι αυτονόητο (John Perry, 01/03/2001, article, Federal Union, UK)

Επίσης, τόσο το πρώτο μέρος του Συντάγματος, όσο και ο Χάρτης αναγνωρίζουν το δικαίωμα οποιουδήποτε ευρωπαίου πολίτη που κατοικεί σε κράτος μέλος του οποίου δεν είναι υπήκοος, να λαμβάνει μέρος στις τοπικές εκλογές και στις ευρωεκλογές. Αυτό το μάλλον περιορισμένο παρά θεμελιώδες δικαίωμα δείχνει την εμβρυακή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ακόμη η Ευρωπαϊκή ιθαγένεια. Ωστόσο, η Ένωση χρειάζεται την ευρωπαϊκή ιθαγένεια και μια κοινή ταυτότητα που θα πηγάζει από την πολιτική κοινότητα και όχι την εθνότητα (unity in diversity).

Το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη είναι επίσης πολύ περιορισμένο. Το άρθρο 51 διασαφηνίζει ότι οι διατάξεις του απευθύνονται στα Όργανα, τους οργανισμούς και τους φορείς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το Δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, αρκετά άρθρα σαφέστατα έχουν εφαρμογή και σε κοινοτικό και σε εθνικό επίπεδο, όπως εκείνα που αναφέρονται στην κοινωνική ασφάλιση και στην προστασία της υγείας (άρθρα 34 και 35) Οι απόψεις των ειδικών συγκλίνουν ως προς τη δεσμευτική ισχύ και τα νομικά αποτελέσματα που μπορεί να παράξει ο Χάρτης, παρά τους περιορισμούς που θέτει το άρθρο 51.

Το δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 2) έχει ήδη προκαλέσει έντονες συζητήσεις μεταξύ εκείνων που τάσσονται κατά της άμβλωσης και υπέρ των «δικαιωμάτων του αγέννητου παιδιού». Θέμα επίσης δημιουργείται και με την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, αφού το άρθρο 5 απαγορεύει την αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία. Τα κοινωνικά δικαιώματα επίσης έχουν μπει στο στόχαστρο των επικριτών του Συντάγματος. Υποστηρίζουν ότι θα διευρυνθούν ακόμη περισσότερο οι εξουσίες του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για διαμόρφωση κοινωνικής πολιτικής και επίσης ότι το Δικαστήριο θα έχει την τελευταία λέξη για το τι είναι σύμφωνο με την «ανθρώπινη αξιοπρέπεια», την «ακεραιότητα του προσώπου» την «ελευθερία και ασφάλεια» τον «σεβασμό στην ιδιωτική ζωή», το «δικαίωμα στο γάμο» και πολλά άλλα που αφορούν τομείς που καλύπτονται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία.

«Η αλήθεια είναι ότι η ενσωμάτωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα συνδέεται περισσότερο με εξουσία παρά με δικαιώματα» (Antony Coughlan, 2003, TEAM-the European alliance of euro-critical movements, Working Paper No 10). Ο ίδιος υποστηρίζει ότι υπάρχουν τεράστιες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών που καθιστούν αδύνατο ένα κοινά αποδεκτό σύστημα δικαιωμάτων και αναφέρει σαν παράδειγμα την ευθανασία και τα ναρκωτικά που είναι νόμιμα στην Ολλανδία, αλλά όχι στις άλλες χώρες της ΕΕ.

Τα κοινωνικά δικαιώματα

Η Ευρωπαϊκή Συνδικαλιστική Συνομοσπονδία δηλώνει, ότι η συμφωνία για το Σύνταγμα έγινε στον κατώτερο κοινό παρονομαστή και επικρίνει τη Βρετανική κυβέρνηση που προσπάθησε να αποκλείσει τον Χάρτη από το Σύνταγμα. «Ανησυχούσαν για τις κοινωνικές διατάξεις, όπως το δικαίωμα στην απεργία, το δικαίωμα σε ασφαλείς και αξιοπρεπείς συνθήκες δουλειάς και το δικαίωμα στη κοινωνική αρωγή. Και ενώ δεν μπορούσαν να τον αποκλείσουν τελικά συμφώνησαν όταν δόθηκαν εξηγήσεις ότι θα έχει περιορισμένη εφαρμογή...Το γεγονός ότι ο Χάρτης θα έχει δικαίωμα ισχύ στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο σημαίνει ότι οι υποθέσεις για τις οποίες τα συνδικάτα προσφεύγουν στη δικαιοσύνη, θα έχουν ισχυρότερη νομική βάση» (ETUC, 2004).

Ο Καθηγητής του Εργατικού Δικαίου Brian Bercusson του Kings College του Λονδίνου σε μελέτη που ετοίμασε για την Βρετανική συνδικαλιστική οργάνωση Trades Union Congress (TUC) υποστηρίζει ότι η πιο σημαντική ιδιότητα του Χάρτη είναι ότι ανοίγει καινούργιους δρόμους, συμπεριλαμβάνοντας όχι μόνο τα παραδοσιακά πολιτικά και ατομικά δικαιώματα αλλά επίσης και ένα μακρύ κατάλογο κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων. Το Σύνταγμα λοιπόν συμπεριλαμβάνει διατάξεις, μεταξύ αυτών θεμελιώδη συνδικαλιστικά δικαιώματα, που βρίσκονται στη καρδιά του εργατικού δικαίου στην Ευρώπη. (Trade Unions Congress: International web, 06/09/2004). Ο πρόεδρος της TUC Brendan Barber εκφράζει την ικανοποίησή του για τον ιδιαίτερο και συγκεκριμένο ρόλο που δίνει το Σύνταγμα στον κοινωνικό διάλογο και στους κοινωνικούς εταίρους. «Στις συνδικαλιστικές οργανώσεις προσφέρεται μόνιμη πρόσβαση στη λήψη αποφάσεων - κάτι διαφορετικό από την εφιαλτική εμπειρία του Θατσερισμού...» (TUC Press release, 08/07/2004)

Μετανάστευση και Άσυλο

Για τα 15 περίπου εκατομμύρια αλλοδαπών που ζουν και εργάζονται στα διάφορα κράτη μέλη το άρθρο 21 του Χάρτη είναι πολύ σημαντικό, για τη κατάργηση των διακρίσεων και τη προώθηση της ίσης μεταχείρισης. Ωστόσο, οι περιορισμοί στο δικαίωμα της ψήφου δεν βοηθούν στην ομαλή κοινωνική ένταξη των μεταναστών. Γι αυτό είναι αναγκαίος ένας μηχανισμός που θα επιτρέπει στους αλλοδαπούς να αιτούνται την Ευρωπαϊκή ιθαγένεια στη βάση της μόνιμης διαμονής και όχι της εθνικότητας. Το ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, επανειλημμένα μέσω των ετήσιων εκθέσεων του για τα ανθρώπινα δικαιώματα έχει ζητήσει την πλήρη αναγνώριση πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων στους υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στην ΕΕ.

Η Διεθνής Αμνηστία, από άλλη σκοπιά, ασκεί κριτική στην ΕΕ για τη προτεραιότητα που δίνει στην «ασφάλεια» και τη καταπολέμηση της τρομοκρατίας, έναντι της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εκφρασθείσα ικανοποίηση, υποστηρίζει, για την συμπερίληψη του Χάρτη στο Ευρωπαϊκό Σύνταγμα δεν συνοδεύεται από αποφασιστικότητα για την εφαρμογή του, αφού τα ανθρώπινα δικαιώματα καθημερινά παραβιάζονται εντός των συνόρων της ΕΕ. (Amnesty International Assessment of EU Human Rights Policy-Recommendations to the Irish Presidency, January 2004).

Η Διεθνής Αμνηστία υποστηρίζει ότι η ΕΕ, με τη νομική προσωπικότητα που αποκτά με το Σύνταγμα, θα πρέπει να επικυρώσει τη Σύμβαση του 1990 για τους εργαζόμενους μετανάστες και καταγγέλλει ότι συχνά οι αιτούντες άσυλο, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες γίνονται στόχοι ρατσιστικών επιθέσεων. Τα τελευταία χρόνια έχει υπάρξει μια τραγική άνοδος του δουλεμπορίου και της εκμετάλλευσης γυναικών και παιδιών και όταν αυτά τα φαινόμενα καταγγέλλονται οι αστυνομικές αρχές τα αντιμετωπίζουν σαν πρόβλημα «παράνομων μεταναστών». (Amnesty International, 03/11/2004).

Το Κόμμα των Πρασίνων της Ιρλανδίας τονίζει ότι υπάρχει ανάγκη να διασφαλιστεί, ότι η κοινή πολιτική ασύλου δεν θα υποβαθμίσει την προστασία των αιτούντων άσυλο και των προσφύγων σε μερικά κράτη μέλη. Διευκρινίσεις επίσης χρειάζονται σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και την Ευρωπόλ (John Gormley, T.D., 2003, Green Party Chairman)

Η εξωτερική διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ενώ η συνολική αξιολόγηση του Συντάγματος σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ΕΕ είναι μάλλον θετική, σε ότι αφορά την ενσωμάτωσή τους στις διεθνείς σχέσεις της Ένωσης οι διαπιστώσεις είναι απογοητευτικές. Το Σύνταγμα περιορίζει τη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου εκτός συνόρων στον έλεγχο της νομιμότητας περιοριστικών μέτρων κατά φυσικών ή νομικών προσώπων. Σαφώς αυτά τα μέτρα είναι σωστά αλλά αναρωτιέται κανείς γιατί αποκλείονται από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου περιοριστικά μέτρα κατά κρατών (Mielle Bulterman, 2003, Leiden University, Newsletter, issue 4).

Ωστόσο η Ευρώπη είναι σήμερα - πριν ακόμα ξεκινήσει η διαδικασία μιας πραγματικά αναπτυγμένης θεσμικής παρουσίας της - μια δύναμη που σε κεντρικά θέματα της διεθνούς ζωής προβάλλει τα δικά της αιτήματα, τις δικές της ιδέες για την αρχιτεκτονική του διεθνούς χώρου, όπως είναι η προτεραιότητα στην επικράτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η ειρηνική επίλυση των διαφορών, το κράτος δικαίου, η αξία της ανθρώπινης ζωής που εκφράζεται με την απαγόρευση της θανατικής ποινής...(Χρ. Ροζάκης, 2001, Έκδοση ΕΚΕΜ, σελ.64)

Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Χωρίς αμφιβολία οι διατάξεις του συντάγματος ενισχύουν τα δικαιώματα στα οποία αναφέρονται. Η υποχρέωση που επιβάλλει το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα για σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις γυναίκες, οι οποίες έχουν προφανές συμφέρον από την αναγνώριση των δικαιωμάτων. Η Επιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, μαζί με τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, έδωσαν σκληρή μάχη, για τη συνταγματική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών, σε όλη τη διάρκεια των εργασιών και των δύο Συνελεύσεων- του Χάρτη και του Συντάγματος. Και οι δύο συνελεύσεις αν κριθούν από άποψη ισορροπίας των φύλων στην σύνθεσή τους δεν θα αξιολογηθούν θετικά, ούτε βεβαίως από την εφαρμογή της στρατηγικής του gender mainstreaming στη διαμόρφωση της ατζέντας. Αυτή η στρατηγική, που εγκαινιάστηκε το 1995, και δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες αποδείχτηκε στη πράξη «ευθύνη όλων και δουλειά κανενός» στο πατριαρχικό κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της Συνέλευσης (15 γυναίκες στα 105 μέλη)

Η ισότητα των φύλων συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο 2, του πρώτου μέρους του Συντάγματος, στις αξίες της Ένωσης, αλλά ως αρχή, και όχι ως αξία, όπως επίμονα ζητούσαν το Ευρωκοινοβούλιο και όλες οι γυναικείες οργανώσεις. Δυστυχώς το αίτημα δεν έγινε αποδεκτό, παρόλο που στο σύνολο των εθνικών συνταγμάτων συμπεριλαμβάνονται διατάξεις για την ισότητα των φύλων. Η προώθηση της ισότητας παραμένει στους στόχους της Ένωσης, όπως προϋπήρχε στις συνθήκες.

Ισότητα με περιορισμούς

Στο Χάρτη η ασάφεια του άρθρου 23 εγείρει σοβαρές αμφιβολίες για τους πραγματικούς σκοπούς σχετικά με την ισότητα των φύλων. Στη πρώτη παράγραφο γράφει: «Η ισότητα ανδρών και γυναικών πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης, της εργασίας και της αμοιβής». Η επέκταση της ισότητας σε όλους τους τομείς ασφαλώς αντιπροσωπεύει πρόοδο συγκρινόμενη με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, που περιορίζεται στην ισότητα στην εργασία. Ωστόσο η δεύτερη φράση «συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης, της εργασίας και των αμοιβών» επαναπροσανατολίζει την εφαρμογή της ισότητας στις γνωστές περιοχές.

Στις καλύτερες των περιπτώσεων, η ερμηνεία του άρθρου 23 θα εφαρμόσει την ισότητα των φύλων όχι μόνο στην εργασία αλλά και στην οικογένεια, την πολιτική, τη κουλτούρα, τη σεξουαλικότητα και όλους τους τομείς όπου γίνονται διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Αυτό θα σήμαινε πραγματική πρόοδο προς μια ευρύτερη έννοια της ισότητας και προς μια πιο σοβαρή αντιμετώπιση του gender mainstreaming. Το πιθανότερο όμως είναι η αρχή της ισότητας να εφαρμοστεί μόνο στους τομείς που ρητά αναφέρονται στον Χάρτη (απασχόληση, εργασία, αμοιβές) παρά «σε όλους τους τομείς», αφού δεν αναφέρονται συγκεκριμένα. Η ασάφεια και η γενικότητα της διάταξης δεν επιτρέπει ακόμη να γίνουν προβλέψεις για τις επιπτώσεις που θα έχει στη πρόοδο της ισότητας στο Ευρωπαϊκό

περιβάλλον. Στο άρθρο 141 της ΣΕΕ η διάταξη για την εργασία και την ίση αμοιβή ήταν σαφέστερα διατυπωμένη και είχε άμεσο αποτέλεσμα, ενώ το άρθρο 23 αποτελεί μάλλον γενική διατύπωση πρόθεσης. Όσον αφορά τα θετικά μέτρα που αναφέρει το άρθρο 23 είναι κατώτερα των άρθρων 2 και 3.2 της ΣΕΕ (Emanuela Lombardo, Paper for the ECPR Conference, Marbourg, 18-21/09/2003).

Γυναίκες + 16 μειονότητες

Το δεύτερο μέρος του άρθρου 23 επιτρέπει θετικά μέτρα, υποδεικνύοντας, ότι «η αρχή της ισότητας δεν θα πρέπει να αποτρέπει τη διατήρηση ή την υιοθέτηση μέτρων που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα υπέρ του υποεκπροσωπούμενου φύλου». Αυτή η διατύπωση χρησιμοποιεί τα λεγόμενα θετικά μέτρα περισσότερο ως εξαίρεση στην αρχή της μη διάκρισης και λιγότερο ως «αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη ουσιαστικής ισότητας των φύλων» (άρθρο 141 της ΣΕΕ).

Το άρθρο 21 του Χάρτη επαναλαμβάνει διατάξεις κατά των διακρίσεων συμπεριλαμβανομένου και του φύλου, μαζί όλες τις άλλες μειονότητες (συνολικά 16). Το αίτημα για ένα ξεχωριστό άρθρο στο Σύνταγμα για την καταπολέμηση των διακρίσεων με βάση το φύλο και την προαγωγή της ισότητας ανδρών και γυναικών, με άμεσα νομικά αποτελέσματα, που υποστηρίχθηκε από το Κοινοβούλιο, εμπειρογνώμονες και γυναικείες οργανώσεις έμεινε αναπάντητο.

Η πρόβλεψη για συμφιλίωση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή (άρθρο 33.2), είναι περισσότερο περιορισμένη από την υπάρχουσα νομοθεσία και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Όταν μάλιστα διαβαστεί σε συνδυασμό με το άρθρο 34 θα μπορούσε να ερμηνευθεί σαν εμπόδιο στην αμειβόμενη γονική άδεια. Είναι φανερό λοιπόν ότι ο Χάρτης δεν επαναλαμβάνει απλώς τις υφιστάμενες κοινοτικές διατάξεις, αλλά επιχειρεί και να τις περιορίσει.

Στο Τρίτο Μέρος (λειτουργικό) της Συνθήκης σχετικά με τις «πολιτικές και τη λειτουργία της Ένωσης», συμπεριλαμβάνεται ο στόχος της ενσωμάτωσης της αρχής της ισότητας των δύο φύλων (gender mainstreaming) σε όλες τις πολιτικές, όπως περιγράφεται στο άρθρο 2, με τις γνωστές αδυναμίες που προαναφέρθηκαν. Η αρχή της μη διάκρισης του άρθρου 8 θα ήταν πιο αποτελεσματική (συμπεριλαμβανομένης μιας πιθανής αναφοράς στο πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών), αν η πρόταση από τον αντιπρόεδρο της Συνέλευσης κ. Amato για αντικατάσταση της ομοφωνίας με ενισχυμένη πλειοψηφία γίνονταν αποδεκτή. Σχετικά με το άρθρο 108 του τρίτου τμήματος, αποτελεί πιστή αναπαραγωγή του άρθρου 141 της ΣΕΕ, που αφορά στην ίση αμοιβή και την ίση μεταχείριση στο χώρο της εργασίας.

Εν κατακλείδι, το Σύνταγμα δεν τίμησε ιδιαίτερως την ισότητα των φύλων. Από νομική βέβαια άποψη το τεστ για την αξία των διατάξεων θα γίνει όταν έλθει η στιγμή να ερμηνευτούν από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα αποτελεί το μεγαλύτερο σταθμό στη πορεία για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τη δημιουργία ενός γνήσιου ευρωπαϊκού πολιτικού χώρου δημοκρατίας, ελευθερίας, δικαιοσύνης και σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το τελικό κείμενο, παρά τις αδυναμίες του, αποτελεί σημαντική πρόοδο, αν συγκριθεί με τη Συνθήκη της Νίκαιας. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε το μέλος της Συνέλευσης Johannes Voggenhuber, την επομένη της υιοθέτησης του Συντάγματος από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (17.6.2004) ο συμβιβασμός που επιτεύχθηκε συνιστά, ταυτόχρονα, μια ηχηρή ήττα και μια σιωπηλή επανάσταση.

Η επικύρωση του Συντάγματος, είτε μέσω των κοινοβουλίων είτε μέσω δημοψηφισμάτων, αποτελεί τη μεγαλύτερη πολιτική υποχρέωση και πρόκληση για τα κράτη μέλη κατά τους επόμενους μήνες, μέχρι την 1η Νοεμβρίου 2006, οπότε θα τεθεί σε ισχύ. Η Ευρωπαϊκή

πολιτεία είναι ακόμη υπο διαμόρφωση. Η οικοδόμηση ενός κοινού μέλλοντος και μιας κοινής ταυτότητας απαιτεί, πέραν της επικύρωσης του Συντάγματος, συνέχιση και βελτίωση της ενοποιητικής διαδικασίας που για περισσότερο από μισό αιώνα έχει διασφαλίσει στους λαούς της Ευρώπης μια περίοδο ειρήνης, συνεργασίας, ανάπτυξης, ευημερίας και σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων..

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Evans, Tony, 2001, University of Southampton, «The Politics of Human Rights-A Global Perspective» , Pluto Press,σελ.27
2. Etzioni, Amitai, 2001, “Political Unification-revisited”
3. Mikulas Dzurinda, February 2002, University of Berlin, The Debate on the European Constitution
4. Ιωακειμίδης, Π., 28.02.2003, άρθρο, ΤΑ ΝΕΑ, σελ.Ν06
5. Belammy, R., Paper for the CIDEL Workshop, “Constitution-making and Democratic Legitimacy in the EU”, London, 12-13-November 2004
6. Koblanck, Maria, June 2003, KU Leuven
7. Patten, C., 2000, Complementarity in the Human Rights Arena, “Human Rights Journal”, vol.21, p.311
8. Morondo, Dolores, 2003, “Europe and Human Rights” University of Urbino, σελ.92
9. Παπαδημητρίου, Γιώργος 2002, «Η Συνταγματοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδ. Παπαζήση, σελ.63)
10. Human Rights and Democracy NGO Network, Nov. 2004
11. Perry, John, 01/03/2001, article, Federal Union,UK
12. Coughlan, Antony, 2003, TEAM-the European alliance of euro-critical movements, Working Paper No 10
13. ETUC, June 2004.
14. Bercusson, Brian, 2004, Kings College, Paper for the Trades Union Congress (TUC)
15. Trade Unions Congress: International web, 06/09/2004.
16. Brendan Barber, General Secretary of TUC, Press release, 08/07/2004
17. Amnesty International Assessment of EU Human Rights Policy, January 2004, Recommendations to the Irish Presidency
18. Amnesty International, 03/11/2004
19. Gormley, John, T.D., 2003, Green Party Chairman
20. Bulterman, Mielle, 2003, Leiden University, Newsletter, issue 4
21. Ροζάκης, Χρ., 2001, Έκδοση ΕΚΕΜ, σελ.64
22. Lombardo, Emanuela, Paper for the ECPR Conference, Marbourg, 18-21/09/2003).
23. Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, 18/06/2003

*** Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)**